

PRACOVNÍ LIST Edgar Allan Poe: Havran

Výňatek umělecký text

Smutný^{1b} šel se zácnon vlaje z hedvábí a ohýbá je
s hrůzou^{1b} - již jsem do té doby neznal ani přibližně;
abych skryl své polekání^{2f}, říkal jsem si bez ustání:
"Je to host, jenž znenadání zaklepal tak neslyšně^{1a, 1b} -
pozdní host^{2g}, jenž znenadání zaklepal tak neslyšně -
jednou jen a pak již ne."^{2ch}

Tu má duše vzmužila se^{3k}; řek^{3j} jsem bez rozpaků v hlase:
"Prosím, pane, nebo paní, odpusťte mi velmožně;
avšak, byl jsem v polospaní^{1c}, když jste přišel znenadání,
přeslechl jsem zaklepání - je to skoro nemožné,
že jste klepal vy"^{2ch} - a poté otevřel jsem úslužně -
venku tma a víc už ne^{3k}.

Hledě dlouho do tmy z prahu^{1c}, stoje v pochybách a v strachu^{1b},
dlouho snil jsem^{1b}, jak si nikdo netroufal snít mimo mne;
ale ticho bez rušení, ani slůvka na znamení,
jenom plaché oslovení "Lenoro!"^{3k} zní zimničně,
to já šeptám "Lenoro!"^{2f} - a ozvěna dí^{3j} zimničně
jenom to a víc už ne^{3k}.

Výňatek neumělecký text

Kdo z vás rozezná vránu, havrana a krkavce? Klid, to zvládne jen málokdo

Na polích i ve městech jsou v této době k vidění tisíce vran. Vlastně havranů. Nebo krkavců? I když někdy to mohou být i kavky...

Situaci úplně neulehčuje ani to, že vran u nás žijí dva druhy, občas mají různé barvy, kříží se navzájem a ještě si drze přelétávají do míst, kde by správně vůbec neměly žít. Tak jaký je klíč k poznávání těchto ptáků? Představme si je postupně...

Není vrána jako vrána

Vrána obecná má dva poddruhy – a jako naschvál žijí oba na území naší republiky. Vrána šedá a vrána černá obývají různá místa; pokud vránu uvidíte v západní části naší země, je to spíš vrána černá, na východě zase spíš vrána šedivá. Jak naznačuje jejich pojmenování, vrána černá je spíš černá, vrána šedá spíše šedivá. V místech, kde se oba druhy kříží, mají vrány různě barevné peří. (...)

Havran neřek víckrát ne

Havran polní je podobně velký jako vrána a na první pohled ho od ní neodlišíte. Pozorné oko však snadno najde spoustu dost výrazných rozdílů. Ten základní je v barvě. Havrani peří má namodralou barvu a leskne se, vrány jsme popsali výše. Také zobák je spolehlivým rozpoznávacím znamením – vrána ho má černý, zatímco havran spíš do šeda a ještě navíc olýsalý. Spolehlivým způsobem, jak rozeznat havrana od vrány, jsou také kalhotky. Tak se nazývá odstávající opeření na končetinách, které mají pouze havrani, nikoliv vrány nebo krkavci.

Havrani k nám přilétají na zimu, většinou v obrovských hejnech. Někteří havrani však žijí i u nás v létě, ale to na zimu odlétají do „teplých krajín“ západní Evropy. Od vrány je můžete odlišit i způsobem chování. Zatímco vrány vydrží na zemi spíše kratší dobu, havrani po ní běhají rádi a dlouze... Většina černých ptáků, které vidíme v zimě ve městech, jsou právě havrani - a to přesto, že jim 90 procent lidí říká vrány. (...)

(www.national-geographic.cz/clanky/kdo-z-vas-rozezna-vranu-havrana-a-krkavce-klid-to-zvladne-jen-malokdo)

OBECNÁ STRUKTURA ÚSTNÍ ZKOUŠKY

kritérium	dílčí část	ověřované vědomosti a dovednosti
CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU	analýza uměleckého textu	I. část <ul style="list-style-type: none"> • zasazení výňatku do kontextu díla^{1a} • téma a motiv^{1b} • časoprostor^{1c} • kompoziční výstavba^{1d} • literární druh a žánr^{1e}
		II. část <ul style="list-style-type: none"> • vypravěč / lyrický subjekt^{2f} • postava^{2g} • vyprávěcí způsoby^{2h} • typy promluv^{2ch} • veršová výstavba²ⁱ
		III. část <ul style="list-style-type: none"> • jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku^{3j} • tropy a figury a jejich funkce ve výňatku^{3k}
	literárněhistorický kontext	<ul style="list-style-type: none"> • kontext autorovy tvorby • literární / obecně kulturní kontext

Slovní zásoba

- **pojmy literární teorie:** výňatek (úryvek, ukázka, text), kontext díla (začátek, úvod), téma, motiv, časoprostor, kompoziční výstavba – chronologická, literární druh – lyricko-epický a žánr – báseň / balada, lyrický subjekt, postava (hlavní, vedlejší), typy promluv (pásmo postav – pásmo vypravěče, přímá a nepřímá řeč), jazykové prostředky (spisovná a nespisovná čeština), tropy a figury (apostrofa, epifora, rým, personifikace), literárněhistorický kontext, kontext autorovy tvorby
- **klíčová slova výňatku:** smutný, hrůza, polekání, host, zaklepat, neslyšně, víc už ne – víckrát ne, duše, polospaní, tma, strach, snít, ticho, Lenora, zimničně, dí -praví

Fráze, jazykové struktury (viz pomocný text 1a – 3k, otázky a odpovědi literárněhistorického kontextu)

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

1a zasazení výňatku do kontextu díla

V první sloce ukázky se znenadání objevuje host (Je to pán – paní – Lenora?! Kdo přichází na nečekanou návštěvu?!), se kterým lyrický subjekt / vypravěč poté vede dialog. Jedná se tedy o ..... daného literárního díla.

1b téma a motiv

Motivy textu jsou: .....,
které odkazují i k hlavnímu tématu díla: muž nařiká nad ztrátou milované osoby,
kterou je dívka jménem .....
Název díla odkazuje ke klíčové postavě – hostem je ....., který na
všechny otázky dává jedinou odpověď: .....

1c časoprostor

V úryvku se objevují výrazy polospaní – tma, takže vše se odehrává **v noci – ve dne**. Nacházíme se **venku, na zahradě – uvnitř domu, v pokoji**, lze soudit podle .....

1d kompoziční výstavba

Kompozice textu dodržuje časovou posloupnost, a proto to je kompozice .....

1e literární druh a žánr

Protože výchozí text má příběh – děj, postavy a vypravěče, jedná se o .....,
ale vzhledem k tomu, že výrazný podíl textu tvoří i analýza pocitů, nálady hlavní
postavy, atmosféry tohoto setkání, jedná se také o ..... Text má
tedy znaky dvou literárních druhů. Z hlediska žánru je dílo .....

2f vypravěč / lyrický subjekt

Vypravěč a lyrický subjekt (vzhledem k žánrovému vymezení) je v tomto díle
totožný. Je to vypravěč **subjektivní x objektivní, účastník děje x vševědoucí
vypravěč stojící nad příběhem**. (Vyber správnou variantu.)
Lyrický subjekt je já, které cítí, v této ukázce jde zejména o emoce: .....

2g postava (charakteristika, vzájemné vztahy)

Ve výňatku se objevuje hlavní postava – vypravěč i lyrický subjekt zároveň.

Jaká je hlavní postava? .....

Kdo je Lenora? .....

Kdo je host? .....

2h vyprávěcí způsoby (termín **epiky – lyriky – dramatu**; pásmo vypravěče)
Slovesné tvary „bych skryl, já šeptám“ odkazují k vyprávěcímu způsobu **ich-forma X er forma** (vyber správnou variantu).

2ch typy promluv (pásmo postav – pásmo vypravěče)
Pro pásmo postav je typická přímá řeč, kterou poznáme podle .....
V tomto výňatku se jedná o pasáže, kdy vypravěč / lyrický subjekt mluví ke komu?
.....

2i veršová výstavba (vyber správnou variantu):
Ukázka **má - nemá** literární formu poezie, v tomto díle **URČUJEME – NEURČUJEME** veršovou výstavbu.
Výňatek se skládá ze **tří slok – odstavců**, každá část má **šest veršů – vět**. Jedná se o **verš pravidelný** (má rytmus a rým) – **nepravidelný, volný verš**.

3j jazykové prostředky
řek jsem .....
velmožně .....
venku tma .....
dí (praví) .....

3k tropy a figury
apostrofa .....
epifora .....
rým .....
personifikace .....

Literárněhistorický kontext – doplň informace:

- ✓ národnost autora: .....
Edgar Allan Poe je představitel .....(jaké?) literatury.
- ✓ 1. vydání díla: rok ..... Jedná se tedy o autora ..... (kolikátého?) století.
- ✓ Umělecký směr, ke kterému autor patří: .....
- ✓ Mezi další díla autora patří strašidelné – hororové povídky, např. ....
.....
- ✓ Současníci Edgara Allana Poea jsou například: .....
.....
.....

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU - ŘEŠENÍ

1a zasazení výňatku do kontextu díla

V první sloce ukázky se znenadání objevuje host (Je to pán – paní – Lenora?! Kdo přichází na nečekanou návštěvu?!), se kterým lyrický subjekt / vypravěč poté vede dialog. Jedná se tedy o **začátek – úvod** daného literárního díla.

1b téma a motiv

Motivy textu jsou: **smutek, hrůza, strach, sen**, které odkazují i k hlavnímu tématu díla: muž nařiká nad ztrátou milované osoby, kterou je dívka jménem **Lenora**. Název díla odkazuje ke klíčové postavě – hostem je **havran**, který na všechny otázky dává jedinou odpověď: **pak již ne – víc už ne – vícrát ne**.

1c časoprostor

V úryvku se objevují výrazy polospaní – tma, takže vše se odehrává **v noci**. Nacházíme se **uvnitř domu, v pokoji**, lze soudit podle: **záclon – okna, zaklepání – práh – dveře**.

1d kompoziční výstavba: Kompozice textu dodržuje časovou posloupnost, a proto to je kompozice **chronologická**.

1e literární druh a žánr

Protože výchozí text má příběh – děj, postavy a vypravěče, jedná se o **epiku**, ale vzhledem k tomu, že výrazný podíl textu tvoří i analýza pocitů, nálady hlavní postavy, atmosféry tohoto setkání, jedná se také o **lyriku**. Text má tedy znaky dvou literárních druhů. Z hlediska žánru je dílo **balada** (lyrickoepická báseň s pochmurným dějem).

2f vypravěč / lyrický subjekt

Vypravěč a lyrický subjekt (vzhledem k žánrovému vymezení) je v tomto díle totožný. Je to vypravěč **subjektivní, účastník děje**. Lyrický subjekt je já, které cítí, v této ukázce jde zejména o emoce: **smutek, hrůza, strach (smrt milované dívky)**.

2g postava (charakteristika, vzájemné vztahy)

Ve výňatku se objevuje hlavní postava – vypravěč i lyrický subjekt zároveň.

Jaká je hlavní postava? **mladý muž, který se trápí nad smrtí své milé**

Kdo je Lenora? **dívka, která zemřela (krásná, mladá)**

Kdo je host? **havran – černý pták, symbol smrti, vševědoucí, bere naději**

2h vyprávěcí způsoby (termín **epiky**; pásmo vypravěče)

Slovesné tvary „bych skryl, já šeptám“ odkazují k vyprávěcímu způsobu **ich-forma**.

2ch **typy promluv** (pásmo postav – pásmo vypravěče)

Pro pásmo postav je typická přímá řeč, kterou poznáme podle **uvozovek**. V tomto výňatku se jedná o pasáže, kdy vypravěč / lyrický subjekt mluví k hostovi – havranovi, k Lenoře.

2i **veršová výstavba:**

Ukázka **má** literární formu poezie, v tomto díle **URČUJEME** veršovou výstavbu. Výňatek se skládá ze **tří slok**, každá část má **šest veršů**. Jedná se o **verš pravidelný** (má rytmus a rým).

3j **jazykové prostředky**

řek jsem: **nespisovný tvar přičestí minulého** (správně řekl jsem)

velmožně: **knižní, zastaralý výraz** (neutrální: „velkoryse“)

venku tma: **vypuštění slovesa – elipsa** (venku byla tma)

dí (praví): **knižní, zastaralý výraz** (neutrální: „řící“)

3k **tropy a figury**

apostrofa – oslovení Lenoro!

epifora – opakování slov na konci veršů: a víc už ne, zimničně

rým – přerývaný (a – b – c – b – b)

personifikace – má duše vzmužila se (odvážil se)

Literárněhistorický kontext – doplň informace:

- ✓ národnost autora: Američan
Edgar Allan Poe je představitel americké literatury.
- ✓ 1. vydání díla: rok 1845. Jedná se tedy o autora 19. století.
- ✓ Umělecký směr, ke kterému autor patří: romantismus.
- ✓ Mezi další díla autora patří strašidelné – hororové povídky, např. Jáma a kyvadlo, Černý kocour, Vraždy v ulici Morgue.
- ✓ Současníci Edgara Allana Poea jsou například: angličtí romantici Goerge Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley, Walter Scott; francouzští romantici Victor Hugo, Alfred de Musset; němečtí básníci Novalis a Heinrich Heine; ruský romantik Alexandr Sergejevič Puškin.

METODICKÝ POPIS

Téma: Analýza uměleckého textu pro přípravu k maturitní zkoušce ČJL žáků s OMJ

Předměty/Vzdělávací oblasti: Český jazyk a literatura

Téma lekce/Podtéma: Analýza uměleckého textu, literární interpretace díla

Cíle:

Jazykové: Žák si osvojí dovednost přiřadit text k literárnímu druhu, literárnímu žánru, literární formě; postihne hlavní myšlenku, téma, motivy; oddělí podstatné a nepodstatné informace.

Obsahové: Žák analyzuje úryvek (i s využitím vědomostí získaných přečtením celého díla), používá pojmy literární teorie (za použití klíčových vizuálů Literární druhy / Poezie a próza), využívá znalosti z literární historie i kritiky.

Výukové strategie: samostatná práce s pracovním listem X skupinová práce

Klíčová slovní zásoba:

pojmy literární teorie: výňatek (úryvek, ukázka, text), kontext díla (začátek, úvod), téma, motiv, časoprostor, kompoziční výstavba – chronologická, literární druh – lyricko-epický a žánr – báseň / balada, lyrický subjekt, postava (hlavní, vedlejší), typy promluv (pásmo postav – pásmo vypravěče, přímá a nepřímá řeč), jazykové prostředky (spisovná a nespisovná čeština), tropy a figury (apostrofa, epifora, rým, personifikace), literárněhistorický kontext, kontext autorovy tvorby

Fráze/Jazykové struktury:

Uvedený úryvek z hlediska kontextu celého díla představuje ... (začátek – prostředek – konec) literárního díla.

Tématem díla / hlavní myšlenkou je... Mezi motivy patří např. ...

Z hlediska časoprostoru se výňatek odehrává v ...

Z hlediska druhového a žánrového vymezení ukázka představuje ...

Vypravěčem příběhu je... Jedná se o vyprávěcí formu...

Hlavní postavy tohoto díla / ukázky jsou ...

Pro analýzu jazyka úryvku jsou typické tyto jevy / příklady ...

Mezi obzrná pojmenování patří např. ...

Výukové materiály, odkazy, atd.:

www.novamaturita.cz; www.statnimaturita-cestina.cz

HÁNOVÁ, Eva a kol. Odmaturuj z literatury 1. 3., rozš. vyd. Brno: Didaktis, 2004.

HAVLÍČKOVÁ, Iveta a kol. Odmaturuj z literatury 2: Nejen obsahy českých a světových literárních děl. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2004.

ADÁMKOVÁ Petra a kol. Maturita 2015 z českého jazyka. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2015.

ADÁMKOVÁ Petra a kol. Maturita 2016-17 z českého jazyka. 1. vyd. Brno: Didaktis, 2016.

Check list aneb v přípravě nechybí následující aktivity:

☒ čtení s porozuměním (před-, při- a potextové aktivity)	☒ slovní zásoba + fráze
☒ psaní s porozuměním (před-, při- a potextové aktivity) ☒ cílená produkce textu ☐ zaměření na pravopis, ABC	☒ výslovnost
☒ poslech s porozuměním (před-, při- a potextové aktivity) ☒ porozumění pokynům (funkční jazyk)	☐ výklad gramatiky ☐ procvičování gramatiky
☒ mluvení + praktické fráze ☐ komunikace uvnitř skupiny ☒ funkční jazyk při skupinové práci ☒ komunikace pro život venku	☐ kompenzační strategie

Motivace/Aktivace:

Evokační aktivita – video: ukázka z dílu Zvlášť strašidelní Simpsonovi – Havran (1990)

Brainstorming: LYRIKA - EPIKA (navázání na předchozí znalosti literární teorie)

Obecná struktura ústní zkoušky (dovednosti analýzy uměleckého textu, literární interpretace díla; porozumění pokynům)

Prohlubování tématu/Prezentace/Výklad

Žáci analyzují pracovní list: ukázku uměleckého i neuměleckého textu, analyzují a vyhodnocují grafiku textu, jazykovou i obsahovou stránku výňatku, dělají si poznámky... s použitím klíčových slov a frází (podle pokročilosti žáka / skupiny) formulují správné odpovědi dle obecné struktury ústní zkoušky.

Žák s OMJ si prohlubuje nové dovednosti a novou slovní zásobu, využívá klíčové vizuály, může pracovat ve dvojici. S celou skupinou poskytneme správné odpovědi.

Procvičování/Aplikace

Lze vyhledat další ukázky k danému literárnímu dílu (čítanka, webové stránky).

Opakování/Hodnocení

Nabyté dovednosti, jazyk (odborný jazyk) žák využije při analýze dalších literárních děl ze svého seznamu k ústní maturitní zkoušce.

Poznámky vyučujícího (zhodnocení dosažených výstupů výuky)